

Er den nordiske velfærdsmodel bæredygtig

Jon Kvist

*First published in Nordisk Sosialt Arbeid, 2001, Vol. 21, No. 1, pp. 24-35
Reprint 2:2001*

Reprint
Socialforskningsinstituttet
The Danish National Institute of Social Research

Er den nordiske velfærdsmodel bæredygtig?

Jon Kvist
ph.d., seniorforsker

Adresse:
Socialforsknings-
instituttet
Herluf Trolles Gade
11
DK-1052
København K
Tlf. +45 3348 0800
Fax +35 3340 0833
e-mail: jk@sfi.dk
Hjemmeside:
www.sfi.dk

Øget globalisering, europæisering, ændrede strukturer i familie og på arbejdsmarkedet, ændret befolknings-sammensætning, gamle og nye sociale problemer, samt velfærdsstatens popularitet er blandt dagens diskuterede udfordringer for vestlige velfærdssamfund. Denne artikel belyser den nordiske velfærdsmodels bæredygtighed i lyset af disse udfordringer og giver nogle bud på, hvilken måde den nordiske velfærdsmodel kan følge os ind i det 21. århundrede på.

Diskussionen om den nordiske velfærdsmodels bæredygtighed minder på mange måder om den naturvidenskabelige diskussion af brumbassen¹. Brumbassen flyver som bekendt mod naturvidenskabens love, og videnskabsmænds indsigt i de samme, og således består velfærdsstaten trods mange såkaldte videnskabsmænds forudsigelser af dens undergang ved egne fortræffeligheder.

Vi ser i det følgende nærmere på indvendinger mod den nordiske velfærdsmodel. Først præsenterer vi nogle hovedtræk af modellen i relation til andre vesteuropæiske velfærdsmodeller. Dernæst ser vi nærmere på de såkaldt uimodståelige udfordringer. Det giver en baggrund for at vurdere, hvorvidt den nordiske velfærdsmodels dage er talte, om den tilnærmer sig andre velfærdsmodeller, eller den er socialt og økonomisk bæredygtig – også i det 21. århundrede.

Hvad er den nordiske velfærdsmodell?

Af og til er det svært at identificere én fælles nordisk model inden for enkelte velfærds-

politiske programmer, men på et overordnet niveau karakteriseres den nordiske velfærdsmodel ved:

- At være meget omfattende.* Staten har et stort socialt ansvar i forhold til markedet og civilsamfundet. Det afspejler sig i meget omfattende offentlige politikker.
- Universalisme.* Hele befolkningen har i tilfælde af en bred vifte af sociale begivenheder og livssituationer basale sociale rettigheder i form af overførsler og serviceydelser.
- Individualisme.* De sociale rettigheder er i høj grad individualiserede, det vil sige at ydelser stort set tildeles og udmåles i forhold til det enkelte individs situation uden hensyntagen til den øvrige familie (børnefamilieydelser og socialhjælp er undtagelser herfra).
- Mål om høj beskæftigelse.* Politikker har til formål at bidrage til fuld beskæftigelse og bekæmpe arbejdsløshed, især langtidsløshed.
- Mål om lighed i muligheder og resultater.* Politikker søger ofte at bidrage til øget lighed mellem forskellige grupper baseret på køn, alder, klasse, familiesituation, etnicitet, regioner m.v.
- Høj kvalitet og generøsitet.* Serviceydelser har høj kvalitet og personer beskæftiget inden for social-, sundheds- og uddannelsessektorerne er højt uddannede. Overførselsindkomster er relativt generøse for lavindkomstgrupper for at tillade en 'normalt' accepteret levestandard.

De fleste serviceydelser er *decentralt organiseret*, kommunen leverer. Intra-nordiske forskelle ses i *finansieringen*, hvor Danmark har en noget større andel af skattefinansiering end de andre lande, der gør større brug af bidragsfinansiering. Ovenstående beskriver den idealtypiske nordiske velfærdsmodel i den forstand, at ingen af de nordiske lande vil være en tro kopi af modellen. De nordiske landes tilhørsforhold til den idealtypiske

1 (svensk: humla, norsk: humle, engelsk: bumblebee)

nordiske velfærdsmodel varierer mellem områder og over tid; modellen er et pædagogisk redskab til at identificere specielle særtæk for Norden, der så kan give fingerpeg om, hvorvidt den faktiske udvikling i enkelte lande og områder går imod eller væk fra den skitserede model (Kangas 1994; Kvist 1999).

Den nordiske velfærdsmodel bliver sat i relief af de to andre idealtypiske velfærdsmodeller i Vesteuropa, den angelsaksiske og den kontinentaleuropæiske. For at understrege modellernes særegne historisk-institutionelle udvikling og det politisk-ideologiske tankegods bag deres konkrete udformning bliver den nordiske, angelsaksiske og kontinentaleuropæiske model ofte benævnt henholdsvis: et socialdemokratisk, liberalt og konservativt velfærdsregime (se fx Esping-Andersen 1990, 1999).

Man kunne foranlediges til at tro, at den nordiske velfærdsmodel er dyrere end de andre modeller, jævnfør den hyppigt fremførte påstand, at den nordiske velfærdsmodel er for dyr og uholdbar i længden. Men dette er en myte. Udgifterne til velfærd er nemlig lige store i de tre modeller. Hvis man tager højde for forskellige forhold vedrørende beskatning og inddrager 'private' velfærdsordninger er udgifterne til sociale formål i de nordiske lande *ikke* højere end i lande med en kontinentaleuropæisk velfærdsmodel som Tyskland og Holland, og overgår end ikke udgiftsniveauet i lande med en angelsaksisk velfærdsmodel som Storbritannien og USA (Adema 1999, og for en socialpolitisk diskussion af de traditionelt 'skjulte' dele af velfærdsstaten, se Kvist & Sinfield 1996). Det er altså ikke de samlede udgifter, men kun de offentlige direkte, sociale udgifter, der er højere i Norden end andre steder.

Forskellene mellem de tre velfærdsmodeller består da ikke i forbruget på velfærd, men i hvem der betaler til og hvem der modtager velfærdsydelser. Der er især forskel på hvilke roller staten (det offentlige), civilsamfundet (især familien), og markedet (primært arbejdsmarkedet) har for velfærden (det såkaldte velfærdsmix, jf. Abrahamsons artikel i dette nummer) ligesom der er stor forskel på velfærdspolitikens mål, indretning og konsekvenser. Situationen i den nordiske model fremgår ovenfor. I den kontinentaleuropæiske model opretholder staten den status, som arbejdstagere har opnået på arbejdsmarkedet, når de kommer ud for en social begiven-

hed, mens familien er ansvarlig for omsorgen. Overførslerne er generøse for insiderne, mens grupper med en mindre stærk tilknytning til arbejdsmarkedet har en mindre favorabel dækning. Omfanget af serviceydelserne er relativt spartansk, da de i høj grad er overladt til familien, frivillige organisationer samt kirken.

Staten tiltænkes en langt mindre rolle i den angelsaksiske model, hvor formålet primært er at afhjælpe (midlertidig) fattigdom, da individer selv skal arrangere deres egen og familiens velfærd. Ydelserne er derfor rettet mod personer i økonomisk nød og grupper af, hvad der opfattes som værdigt trængende. Det er baggrunden for, at ydelserne er øremærkede til særlige behov og aftrappes med indkomst og formue. I forhold til ydelser i de andre modeller er de enkelte offentlige overførselsindkomster (fx arbejdsløshedsdagpenge) langt mindre generøse, men suppleres oftere med andre ydelser (fx boligydelse). Omfanget af serviceydelser til fx børn og ældre er begrænset, da familien er hovedansvarlig for både forsørgelse og omsorg uden videre hjælp fra staten. I stedet spiller frivillige organisationer og velgørenhed en rolle. De privilegerede i disse samfund sikrer sig igennem private ordninger, der støttes gennem statslige tilskud via skattesystemet.

To af de væsentligste forskelle mellem de tre velfærdsmodeller angår således, hvem der bliver dækket og hvordan de bliver det. I den nordiske model får hele befolkningen del i såvel overførsler som serviceydelser, hvorimod det hovedsageligt er insiderne, der får økonomisk sikring i den kontinentaleuropæiske, endelig er det i den angelsaksiske model alene særlige grupper blandt såkaldt værdigt trængende (primært arbejdsuføre og enlige mødre) samt personer i midlertidigt økonomisk nød, der støttes. Den nordiske velfærdsmodel adskiller sig altså fra de to andre modeller ved flere og mere omfattende serviceydelser, ved overførslerne i en universel dækning i forhold til den kontinentaleuropæiske, og ved mere generøse ydelser i forhold til den angelsaksiske. I det følgende vil vi i lyset af udfordringerne til vestlige velfærdssamfund diskutere, hvilke vidtrækkende konsekvenser sådanne forskelle har for forskellige befolkningsgruppers livschancer med hensyn til at tage uddannelse, få arbejde, stifte familie m.v. og for den nordiske velfærdsmodells økonomiske og sociale bæredygtighed.

*Velfærdsstaten
udgør en krumtap
i den nordiske
velfærdsmodel*

Oversigt 1. Udfordringer og indsatsmuligheder for den nordiske velfærdsmodel

Udfordring	Eksempler	Indsatsmuligheder
Globalisering	Fiskal konkurrence Social dumping Brain drain	Etablering af internationale minimumssatser for skatter, sociale rettigheder og arbejdsforhold Konkurrere på god social og økonomisk infrastruktur
Europæisering	Social turisme Politisk integration Social dumping	Se ovenfor
Arbejdsmarkedet under forandring	Kvindens øgede arbejds-markedsdeltagelse Mindre arbejdsmarkedsdeltagelse blandt yngre og ældre del af arbejdsstyrke Større krav til arbejdskraft om fleksibilitet og kvalifikationer Usikre (lavtløns-)job Marginaliseringsfælder	Fortsat muliggøre kombination af arbejds- og familieliv, fx ved omfattende, subsidieret børnepasning, fleksible orlovsordninger m.v. Tilskynde ældre del af arbejdsstyrke til at blive på arbejdsmarkedet længere gennem indretning af social- og skattesystem samt gennem forbedrede arbejdsforhold Livslang læring ved (øget) brug af voksen-, efter-, og arbejdsmarkedsuddannelser Konkurrere på arbejdskraftens kvalifikationer snarere end løn og arbejdsforhold Forbedre indsats overfor langtidsledige med vægt på opkvalificering
Familien under forandring	Vækst i atypiske familier (især enlige forældre, samboende familier)	Fremme deltagelse i samfundsliv, herunder arbejdsmarked
Befolkningens ændrede sammensætning	Længere levetid Flere ældre Færre erhvervsaktive Flere etniske minoriteter	Øget (videre-)uddannelse af socialarbejdere for at fremme karrieremuligheder, øge produktivitet og bedre tiltrække nødvendig arbejdskraft Øge muligheder for fortsat deltagelse på arbejdsmarked efter pensionsalder Mindske offentlig støtte til tidlig tilbagetrækning for privilegerede grupper Synlig og helhedsorienteret prioritering af indsats overfor ældre Intensivere arbejde med integration af etniske minoriteter, fx i børnepasning, skoler samt bolig- og arbejdsmarkedspolitik, herunder (videre)uddanne socialarbejdere til bedre at tackle kulturelle spørgsmål
Gamle og nye sociale problemer	Social arv Udstødning Marginalisering	Forbedre kvaliteten af børnepasnings- og uddannelsesstilbud Tidligere og måske mere omfattende familiepolitiske interventioner Fortsætte social- og arbejdsmarkedspolitisk indsats overfor udsatte grupper
Velfærdsstatens popularitet	Vedblivende krav om flere og bedre ydelser Dagens politik om velfærd	Prioritere offentlige ydelser, fx fra ældre til unge og fra visse typer af overførsler til serviceydelser

Dagens udfordringer

Velfærdsstaten udgør en krumtap i den nordiske velfærdsmodel og har altid stået over for uimodståelige udfordringer eller kriser, hvis man skal dømme efter den politiske retorik, medierne og den akademiske litteratur. Imidlertid har den stillede diagnose af udfordringerne ændret sig over tid (for en oversigt se Jæger og Kvist 2000). Tidligere var det især selve velfærdsstaten, der sås som årsagen til mange af de vestlige velfærdssamfunds store udfordringer. Velfærdsstaten bidrog, ifølge mange økonomer, til mindre økonomisk vækst og inflation og dermed mindre vel-

stand. Fx blev velfærdsstaten anklaget for at forværre folks incitament til at arbejde, presse lønninger kunstigt op, og resultatet heraf var øget ledighed og manglende økonomisk aktivitet. Imidlertid har sådanne spådomme haft svært ved at finde empirisk belæg (se fx Atkinson & Mogensen 1993), og historisk er der ingen tegn på, at en veludbygget velfærdsstat som i den nordiske velfærdsmodel fører til en systematisk erosion af velfærdssamfundet (Søndergaard 1999).

Definitionerne af de nye udfordringer adskiller sig derfor fra gårsdagens ved ikke at se velfærdsstaten som den institution, der repræsenterer de største udfordringer for et velfærdssamfund. De syv store debatterede

udfordringer bundet alle i forandringer i systemer uden for velfærdsstaten: globalisering, europæisering, ændrede arbejdsmarkedsstrukturer, nye familietyper, befolkningsforandringer, gamle og nye sociale problemer, samt velfærdsstatens popularitet, jf. oversigt 1. Globalisering knytter sig især til markedet som system, europæisering berører det politiske system, mens de øvrige udfordringer udspringer af civilsamfundet som system. I det følgende vil vi se nærmere på, hvordan forskellige velfærdsmodeller er i stand til at møde disse udfordringer med fokus på den nordiske velfærdsmodels sociale og økonomiske bæredygtighed.

Globalisering

Verden bliver mindre. Landvindinger indenfor moderne teknologi betyder at naturalier, varer og kapital flyder stadig hurtigere og billigere over grænser. Denne økonomiske integration udgør potentielt en finansieringsmæssig trussel for velfærdssamfund. Er det muligt at opretholde eksisterende niveauer for skatter og afgifter på mobile ting som varer, tjenesteydelser og selskaber – eller vil nationalstater indgå i en såkaldt *fiskal konkurrence* eller 'race-to-the-bottom'? Nationalstater i fiskal konkurrence sænker skatter og afgifter for at tiltrække eller beholde selskaber i deres land, og for at sikre varer og tjenesteydelser ikke bliver solgt fra et andet land, fx gennem Internet eller grænsehandel. Det betyder mindskede indtægter, og dermed enten en udhuling af velfærdsstatens finansiering og ydelser eller et skift til øgede skatter på andre objekter.

Da arbejdskraft generelt ikke er så mobil som varer og selskaber kunne det tale for at omlægge en del af finansieringen fra varer og selskaber til arbejdskraft. Men denne vej er måske heller ikke farbar. Den globale, økonomiske integration kan nemlig betyde et pres for at mindske produktionsomkostninger, så konkurrenceevnen forbedres. Det ville udløse et latent pres for at mindske lønninger samt skatter og sociale bidrag for arbejdstagere og arbejdsgivere, og for at deregulere forhold omkring ansættelse (arbejds miljø, jobbeskyttelse m.v.). En sådan *social dumping* i form af konkurrence på løn og arbejdsforhold kan tænkes både at mindske indtægtsgrundlaget for velfærdsstaten og potentielt at bidrage til større sociale problemer. Samtidig indebærer høj beskatning af arbejdskraft en risiko

for *brain drain*, at især vellønnede drager udenlands. Det medfører tab af nationale arbejdspladser, også fordi de bortrejste antages at være motorer eller jobgeneratorer i en del af den økonomiske udvikling.

Hvorvidt den økonomiske integration medfører fiskal konkurrence, social dumping og *brain drain* afhænger således på den ene side af den faktiske udvikling inden for skatter på varer, tjenesteydelser, selskaber, personer, samt arbejdsforhold og –lønninger, og på den anden side af forbrugeres, selskabers, og arbejdstageres faktiske adfærd, især deres tilbøjelighed til at købe i – eller flytte til et andet land med lavere skatter og afgifter. Det samlede velfærdsforbrug er, som tidligere nævnt, ens i lande med forskellige velfærdsmodeller. Niveaue for personbeskatning er for langt hovedparten af de nordiske arbejdstagere ikke højere end i andre lande, når man inddrager bidrag til almindelige skatter, sociale forsikringsordninger og private ordninger med sociale formål.

For de højestlønnede er der stadig forskelle i den marginale beskatning, som kunne resultere i en vis *brain drain* fra de nordiske lande. Men i nyere tid har de nordiske lande både afgivet og modtaget arbejdskraft uden større konsekvenser for de offentlige indtægter. Tilsvarende er niveauet for selskabsbeskatning og jobbeskyttelse ikke afskrækkende højt i de nordiske lande i en international sammenligning (OECD 2000) ligesom mange internationale virksomheder placerer sig i Norden. Strategien mod deregulering og lønflexibilitet har ikke været fulgt i Norden, men primært i lande med den angelsaksiske velfærdsmodel. Resultatet har ikke blot været høj beskæftigelse, men også lavtlønjobs, ulighed, fattigdom og utryghed. I nogle kontinentaleuropæiske lande med stærk jobbeskyttelse og bidragsfinansierede ordninger har nylige reformer, fx i Frankrig og Tyskland, skiftet noget af finansieringen fra sociale bidrag til generel beskatning ligesom Holland har reduceret sin jobbeskyttelse.

Alle vestlige lande, uafhængigt af velfærdsmodel, har de seneste 15 år reduceret skatterater og udvidet skattebasen. Tendensen vil nok fortsætte nogle år endnu, hvorfor det er vigtigt at minimere eventuelle uhensigtsmæssige konsekvenser for den nordiske velfærdsmodel. For at undgå fiskal konkurrence kunne de nordiske lande søge en vis grad af skattepolitisk koordination i EU med etablering

af minimumssatser for selskabsbeskatning (Birch Sørensen 2000), øge beskatning af ikke-mobile genstande som jord og bolig, samt energi- og miljøforbrug. For at undgå social dumping kunne man søge at etablere internationale minimumssatser for sociale rettigheder og arbejdsforhold.

Globalisering påvirker imidlertid ikke alene den finansieringsmæssige side af velfærdsstaten, men forstærker også kravet om en fleksibel og velkvalificeret arbejdsstyrke (for ikke-økonomiske aspekter af globalisering og socialpolitik, se Halvorsen 1999). På dette punkt er der, som vi diskuterer nedenfor, måske nogle fordele ved den nordiske satsning på en aktiv stat med omfattende serviceydelser i forhold til situationen i lande med andre velfærdsmodeller.

Europæisering

Det bliver ofte fremført, at samarbejdet i EU vil føre til en afvikling eller fundamental forandring af den nordiske velfærdsmodel. Når de øvrige EU-landes velfærdssystemer bygger på andre fordelingsmæssige principper, organisering og finansiering må vi nærmest per automatik tilpasse vores system derefter. I den komparative velfærdsstatsforskning hersker bred enighed om, at de tre velfærdsmodeller er et resultat af landenes forskellige historisk-institutionelle baggrund, såsom kirkens rolle, to verdenskrige, demografiske udvikling, og – sidst men ikke mindst – den politiske kamp mellem forskellige partier og ideologier (fx Esping-Andersen 1990, Stjernø 1995). Og man er enig om, at det ikke er EF eller EU som har været en drivende faktor i velfærdspolitikens udvikling, hverken i Norden eller andre lande. Empiriske undersøgelser af den nyere socialpolitiske udvikling har heller ikke vist, at EU har spillet nogen rolle. Danmarks 28-årige medlemskab af EU har ikke betydet en afvikling af dets velfærdsmodel, eller at det har bevæget sig væk fra de øvrige nordiske lande. Finsk og svensk socialpolitik er heller ikke blevet afmonteret eller 'europæiseret' i deres tid i EU.

Der er ingen systematiske forskelle mellem de nordiske lande i og udenfor EU. Til gengæld er der helt systematiske forskelle i såvel velfærdens fordeling, herunder mænd og kvinders ligestilling, og velfærdspolitikken som følger de tre velfærdsmodeller (Kautto et al 2001). Medlemskab af EU er således ikke lig med medlemskab af en bestemt velfærds-

model. Selv EU-skeptiske politikere i Danmark har konkluderet, at 'EU ikke har forringet den danske velfærd og næppe vil komme med konkrete forslag om forringelser i fremtiden' (Villy Søvnald, formand for Folketingets socialudvalg og medlem af Socialistisk Folkeparti i Jyllandsposten 21. september 2000). Velfærdsmodellernes opståen, udformning og reformer er altovervejende et nationalt anliggende.

Men kan man dog alligevel ikke forestille sig, at øget europæisk samarbejde i fremtiden vil forandre den nordiske velfærdsmodel? De typiske argumenter for at dette skulle ske, er social turisme, politisk integration, og social dumping. I sagens natur er det umuligt at forsøge i noget, der ikke er sket, men man kan dog på baggrund af den seneste udvikling give nogle kvalificerede gæt. "Den sociale turisme" sker når ikke-nordiske EU-borgere vil strømme til Norden for at nyde godt af vores universelle, sociale ydelser. Den antages i første omgang især at komme fra sydeuropæiske, og senere fra de kommende EU-lande i Central- og Østeuropa. EU-borgernes vandring mellem lande i EU sker primært af arbejdstagere. De er omfattet af EU-lovgivning om koordinering af vandrende arbejdstageres sociale rettigheder. Kort sagt betyder det, at fx en svensk arbejdstager i Danmark optjener ret til sociale ydelser på lige fod med en dansk lønmodtager (princip om ikke-diskrimination), og at han/hun kan tage sine rettigheder med sig til et andet lande (princip om eksport af rettigheder) – tilsvarende kan fx en dansk arbejders optjente rettigheder til ydelser i Tyskland tages med hjem.

Ligesom i et urværk kan de enkelte tandhjul, altså sociale ordninger, godt spille sammen uden at de ser ens ud. Gennem deres arbejde i et nordisk land bidrager ikke-nationale EU-borgere til dets velfærdssystem. De har været skaffedyr, og bidrager fx med cirka 1 milliard kroner til det danske velfærdssamfund årligt, efter der er taget højde for deres træk på velfærdsydelser. Derudover er de ikke-nordiske arbejdstagere typisk bedre sikret økonomisk i deres hjemland, hvorfor det nok er andre motiver, der har fået dem til at flytte teltplæne mod nord såsom partner eller arbejdsgiver.

EU-borgernes vandring og koordineringen af de sociale ydelser udgør altså ingen trussel for vor velfærdsmodel. Tværtimod gør behovet for flere forsørgere i fremtiden, jf. nedenfor,

”
Det er ikke EF eller EU som har været en drivende faktor i velfærdspolitikens udvikling

det ønskeligt at tiltrække flere arbejdstagere fra de øvrige EU-lande til Norden.

Tegn på at EU er ved at overtage ansvaret for velfærds politik igennem øget *politisk integration*, ses heller ikke. Ud over at vi stadig har en distinkt nordisk velfærdsmodel trods de mange års økonomiske samarbejde med etablering af et indre marked tyder intet på, at der bliver etableret nogle øvre grænser for hvor høje og gode sociale ydelser må se ud. Ministerrådet har indført *ét* minimumsdirektiv på det sociale område (se også Kvist 1995). Det tilsiger, at alle medlemslande skal give gravide kvinder betalt frihed til lægebesøg og en barselsorlov af mindst 14 ugers varighed, mens størrelsen af barselsdagpenge er op til det enkelte land. Konkret betød det, at danske kvinder fik indført betalt frihed til lægebesøg og at portugisiske fik ½ uge ekstra obligatorisk barselsorlov. Det kan næppe kaldes en grundlæggende forandring eller harmonisering af de socialpolitiske systemer.

Minimumsdirektiver lægger en bund for, hvor 'dårlige' sociale ydelser må være, men lægger ingen top. Muligvis vil der i fremtiden blive vedtaget flere af den slags minimumsretningslinjer efterhånden som udvidelsen mod øst tager fart, netop for bl.a. at undgå social dumping internt i EU. De nordiske velfærdsydelser er generelt af en sådan størrelse og omfang, at de ikke vil have problemer med at leve op til sådanne bundgrænser. De kan udgøre en udfordring for andre EU-lande, primært syd og øst på, men det er en anden historie.

Frygten for *social dumping* går på, at landene i EU vil konkurrere på produktionsomkostninger gennem mindskede lønninger og sociale ydelser. Den sociale dumping har dog ikke noget direkte med EU at gøre, men er, som nævnt ovenfor, en potentiel risiko i et stadigt mere globalt samfund. Der vil altid være et land, der gennem lavere lønninger og dårligere arbejdsforhold kan masseproducere billigere end os. Historien viser imidlertid, at det er muligt at have omfattende velfærdssystemer som de nordiske på trods af økonomisk globalisering. Spørgsmålet er derfor snarere, hvordan velfærdssamfund kan imødegå udfordringer fra globalisering, og især sikre en stor og konkurrencedygtig arbejdsstyrke. Det ser vi nærmere på i det næste afsnit.

Arbejdsmarkedet under forandring

Kvindernes indtræden på arbejdsmarkedet var måske den største nordiske revolution i sidste

århundrede. Og hvor kvinder før i stor udstrækning havde deltidsarbejde, pågår nu en væsentlig konvertering til fuldtidsjobs. I dag har denne udvikling nået et større omfang i Norden og i visse angelsaksiske lande end i de kontinentaleuropæiske lande. Det kan dog være et spørgsmål om tid, før også de kontinentaleuropæiske kvinder deltager i samme omfang som i de andre lande, eftersom yngre generationer ikke har samme traditioner og værdier som ældre. Om det er lyst eller nød, der driver denne udvikling er svært at bestemme entydigt. Men en del af baggrunden for de nordiske kvinders store arbejdsmarkedsdeltagelse er knyttet til vor velfærdsstat. For det første har kvinder ofte jobs i social-, sundheds-, og uddannelsessektoren, hvorfor velfærdsstaten i Norden kan ses som en vigtig arbejdsgiver (Kohlberg 1991). For det andet får kvinderne, der ellers traditionelt har stået for omsorgsopgaverne, gennem omfattende serviceydelser for børn og ældre, forbedrede muligheder for at balancere arbejdsmarkedsdeltagelse med et familieliv. Den nordiske velfærdsmodel bidrager med andre ord både til et højt arbejdsudbud og en høj fertilitet.

Omfanget af fx børnepassning er udvidet markant selv i 1990'erne (Kvist 2000). I dag er ikke mindre end ni ud af ti danske børn mellem tre og seks år i børnepassning fulgt af Sverige med otte ud af ti. Tilsvarende gælder det tre ud af fire norske børn og syv ud af ti finske. Omkring seks ud af ti franske børn er i en eller anden form for støttet børnepassning fulgt af Storbritannien og Tyskland med cirka to ud af fem børn, hvorimod kun omtrent én ud af fire hollandske børn mellem tre og seks år er i offentligt støttet børnepassning (Rostgaard & Fridberg 1998). Den nordiske velfærdsmodel står med andre ord ikke over for de største krav om udvidelser i lyset af kvinders øgede arbejdsmarkedsdeltagelse.

Globalisering og den teknologiske udvikling stiller krav om *en fleksibel og velkvalificeret arbejdsstyrke*. For at undgå mismatch mellem efterspørgslen efter arbejde og den faktisk udbudte arbejdskraft må arbejdsstyrken være rimeligt velkvalificeret og være under stadig uddannelse for at kunne bestride de samme og nye job. Her har de nordiske lande en fordel i kraft af deres traditioner for gratis uddannelse til alle og livslang læring gennem omfattende arbejdsmarkedsuddannelser og aktiveringsforanstaltninger. Dette kollektive ansvar for oprustning af de menneskelige ressourcer finder ikke sin lige i de øvrige vel-

Kvindernes indtræden på arbejdsmarkedet var måske den største nordiske revolution i sidste århundrede

Brumbassen har flere lighedstræk med den nordiske velfærdsmodel.

PER MORTEN ABRAHAMSEN/BILLEDHUSET

færdsmodeller, hvor det i højere grad er privateret. Dermed ikke være sagt, at de nordiske lande skal hvile på laurbærrene, da den hastige udvikling i samfundslivet stiller stadig større krav til arbejdskraften og dermed også til uddannelses- og arbejdsmarkedspolitik i bred forstand.

Endeligt oplever de nordiske lande ligesom de øvrige lande en *ændret arbejdsmarkedsdeltagelse i forskellige aldersgrupper*. De unge er længere om at starte på arbejdsmarkedet, da de har længere uddannelser end tidligere for at kvalificere dem til de øgede krav til arbejdskraft. Det er positivt, da manglende uddannelse øger risikoen for marginalisering fra arbejdsmarkedet. Derimod er det mindre positivt for velfærdssamfundets økonomiske fundament, at stadig flere i den ældre del af arbejdsstyrken frivilligt trækker sig tidligere tilbage fra arbejdsmarkedet for at nyde deres otium, en tredje eller fjerde alder, selv om de kan arbejde. Alle vesteuropæiske lande har store problemer med at imødegå *tidlig tilbagetrækning* fra arbejdsmarkedet. Som vi diskuterer nedenfor er dette en af de allerstørste udfordringer i den nærmeste fremtid i lyset af aldrende befolkninger.

Familien under forandring

Historisk har den dominerende familietype i alle vesteuropæiske lande bestået af en mand og kvinde, der var gift 'til døden dem skiller', hvor manden var hovedforsørger for kone og op til flere børn. Det har ændret sig. Ikke mindst i Norden, hvor der fx i takt med kvinders indtræden på arbejdsmarkedet er sket et skifte fra en mandlig én-forsørgermodel til en *to-forsørgermodel*. I et kontinentaleuropæisk land som Holland taler man til sammenligning om overgangen til en 1,25 familiemodell, hvormed menes at kvinden indgår på arbejdsmarkedet i deltidsjob med relativt få ugentlige arbejdstimer.

Kvindens egen økonomiske indtjening giver magt i forhold til manden, og bedre muligheder for at bryde ud af ulykkelige partnerskaber. Det er den del af baggrunden for et øget antal skilsmisser, og at det er blevet mere almindeligt, at man ikke indgår i det samme partnerskab hele livet, men måske har flere partnere over livet. Samtidigt betyder kvindens øgede økonomiske magt også en mere gensidig økonomisk afhængighed mellem partnere. Manden bliver med andre ord mere afhængig af at hans kvindelige partner er i arbejde (for en diskussion heraf, se Sørensen 2001).

Historisk har den øgede velstand, nye normer og muligheder for prævention og abort betydet, at antallet af børn per familie er faldet generelt i Vesteuropa. I dag er fertiliteten faktisk højere i Nord- end Sydeuropa. Det skyldes blandt andet, at det er nemmere at balancere familie- og arbejdsliv i Norden end i mange andre lande på grund af omfattende, statsligt støttet omsorg for ældre og børn. Kort sagt står nordiske kvinder ikke overfor samme valg som deres kontinentaleuropæiske medsøstre om de skal følge karriere eller stifte familie – de kan gøre begge dele.

Der er i dag flere personer, der lever i flere forskellige typer af familier end for blot 30 år siden. Især er der en vækst i andelen af enlige forsørgere og sammenbragte familier. Udbredelsen af førhen atypiske familier bliver ofte set som et udtryk for overgangen fra et traditionelt til et moderne eller postmoderne samfund, hvor individualisering og diversitet eller forskellighed er kendetegnende. Velfærdsmodellernes udfordring består i at gøre det muligt at leve i forskellige familietyper, uden at dette har uønskede store økonomiske og sociale omkostninger.

I det omfang familieudviklingen er universel, men måske har forskellig timing, har den nordiske velfærdsmodel nogle fordele. Grundet den høje grad af individualisering i den nordiske velfærdsmodel, omfattende børneomsorg samt den aktive statslige involvering i at sikre høj beskæftigelse, har stort set alle grupper, uanset familietype, i dag økonomiske overlevelsesmuligheder (se dog Hatland 2001). Det kan sammenholdes med den kønsdiskriminerende kontinentaleuropæiske model, der favoriserer insiderne og traditionelle familiestrukturer, og den angelsaksiske model, der ikke aktivt støtter op om forskellige familietyper. På dette område er udfordringerne altså større for de andre modeller end den nordiske. Groft set op kan konsekvenserne af dette være, at de nordiske familier har større valgfrihed end sydeuropæiske, og – på længere sigt – at de nordiske velfærdssamfund er mere bæredygtige end sydeuropæiske, som, populært sagt, er en tikkende demografisk bombe med aldrende befolkninger uden tilstrækkelig reproduktion.

Befolkningens ændrede sammensætning

Den største udfordring for vestlige velfærds-

samfund handler om befolkningernes ændrede aldersmæssige sammensætning. I de seneste 25 år er antallet af personer over pensionsalder (65 år) i Norden vokset med 1,3 millioner, mens befolkningen i den erhvervsaktive alder mellem 15 og 65 år er vokset med 1,4 millioner (EUROSTAT 1999). Derfor har aldrende befolkninger ikke før udgjort en økonomisk eller social udfordring for vores velfærdssamfund. På grund af lavere fertilitet og længere levetid står vi imidlertidigt snart overfor store udfordringer. I de næste 25 år vil yderligere 1,9 millioner være over pensionsalderen, mens der bliver cirka 8,1 millioner færre i den erhvervsaktive alder (UN 1999). Presset på de erhvervsaktive øges derved, og bliver forstærket af at de unge og ældre i den erhvervsaktive alder træder henholdsvis senere ind og tidligere ud af arbejdsmarkedet end førhen. Sagt med andre ord så vokser andelen af personer, der skal forsørges, mens andelen af forsørgere mindskes.

Dertil kommer at vi ikke ved, hvorvidt de kommende ældres 'ekstra' leveår bliver gode år eller år med behov for at trække på social- og sundhedsydelse. Men uden tvivl vil 68-generationen være en stor og ressourcestærk ældregruppe, der vil stille krav om udnyttelse af nye teknologiske fremskridt, som vil resultere i øgede omkostninger.

Befolkningens sammensætning bliver også ændret på anden vis, nemlig ved fremkomsten af multikulturelle samfund. De nordiske velfærdssamfund er kendetegnet ved høj grad af etnisk homogenitet sammenlignet med lande med andre velfærdsmodeller. Sådan vil det nok blive ved med at være i mange år fremover. Fx er blot 4,6% af den danske befolkning i dag af en anden etnisk baggrund end dansk. Alligevel diskuteres de etniske minoriteter ofte som et problem, selvom de i kraft af deres aldersprofil og relativt lave beskæftigelse faktisk er én af mulighederne for at sikre mere arbejdskraft i fremtiden.

Aldringen af befolkningerne stiller velfærdsmodeller overfor en række udfordringer. Først og fremmest handler det om at maksimere antallet af erhvervsaktive i den del af befolkningen, der er i den erhvervsaktive alder. Med andre ord at sikre at alle, der kan arbejde, også rent faktisk arbejder.

Det taler for at mindske mulighederne for at trække sig tidligt tilbage fra arbejdsmarkedet med statslig støtte. Og det taler for en fortsat høj prioritering af indsatser for, at andre

I dag er fertiliteten faktisk højere i Nord- end Sydeuropa

”
Talrige holdningsundersøgelser har vist, at de nordiske befolkninger støtter deres velfærdsstat

grupper, herunder nuværende generationer af børn og unge, kan få eller beholde deres fodfæste på arbejdsmarkedet. Ikke blot for deres egen skyld, men altså også for de kommende ældre. Derudover står velfærdsstaten overfor rekrutteringsproblemer i lyset af større behov for ældreomsorg og færre erhvervsaktive. Bedre muligheder for (videre-)uddannelse af socialarbejdere er ét middel til at tiltrække og fastholde arbejdskraft, undgå dead-end jobs, nedslidning, og om end nok i begrænset omfang, øge produktiviteten. Sammenlignet med de andre velfærdsmodeller har den nordiske en relativt udbygget ældreomsorg, men meget kan stadig gøres for at forbedre kvaliteten af det sociale arbejde.

Gamle og nye sociale problemer

Bekæmpelse af fattigdom er ethvert velfærds-samfunds første opgave. Fattigdom blandt ældre var historisk den største udfordring, men er nu stort set udryddet både i Norden og udenfor (Pedersen 1999). Personer i fattigdom, som bliver gift eller får arbejde, forlader ofte deres tilværelse i fattigdom, hvorfor den udbredte to-forsørgermodel og høje beskæftigelse, også blandt enlige, er en del af forklaringen på den relativt lave fattigdom i Norden. Dertil kommer de med internationale mål relativt generøse, nordiske velfærdsstatlige ydelser for lavindkomstgrupper, der har til hensigt at sikre, at alle kan deltage i et 'normalt' accepteret liv. Udligning af uligheder mellem forskellige grupper baseret på social klasse, køn, etnicitet, region, alder, m.v. har været den nordiske velfærdsmodels hovedopgave. Fremover vil det i endnu højere grad handle om at *undgå cementering af sociale uligheder*. Alle skal sikres muligheder for at optimere deres menneskelige ressourcer og ingen skal fastholdes i ledighed, dårlige jobs (løn eller indhold), eller sociale problemer. En vis ulighed på et givent tidspunkt er acceptabelt, men det må ikke være de samme mennesker, der vedvarende ikke får realiseret deres livschancer såsom at deltage i familie og lokalsamfund, arbejdsmarked og politik.

Nordisk levemålsforskning har gang på gang påvist *social arv*, hvormed menes at forældres sociale forhold i et vist omfang går videre til deres børn (fx Fritzell 1999). Fx tenderer børn af mindre privilegerede familier til at blive mindre privilegerede som voksne. Sundhedsproblemer, arbejdsløshed og andre

sociale problemer er med andre ord systematisk skævt fordelt. For at imødegå de negative sider heraf er det påkrævet med tidlig og omfattende indsats i børn og unges levekår. Det handler blandt andet om at have gode pasnings- og uddannelses tilbud for alle, og om særlige foranstaltninger for belastede familier. Den nordiske velfærdsmodel har større tradition for offentlige interventioner i familielivet end de andre modeller. Alligevel er de sociale problemer stadig ulige fordelt, hvilket taler for en fortsat udbygning og forbedring af tiltag overfor hårdt stillede familier og børn. Behovet forstærkes af større krav til fremtidens arbejdskraft. Hvis alle nutidens børn og unge skal blive fremtidens forsørgere, og ikke forsørgede, er der også i Norden behov for nytænkning og ressourcer.

Velfærdsstatens popularitet

Traditionelt bliver velfærdsstatens manglende legitimitet set som en væsentlig udfordring. Talrige holdningsundersøgelser har imidlertid vist, at de nordiske befolkninger støtter deres velfærdsstat (Goul Andersen et al 1999). I praksis viser støtten til velfærdsstaten sig ved brug af sociale ydelser og en omfattende skattebetaling. I dag er det derfor snarere *velfærdsstatens popularitet*, der udgør den største udfordring (Petersen 1996). Tilsyneladende har befolkningen umættelige behov for offentlig velfærd og vedblivende krav om flere og bedre velfærdsydelser. Problemet opstår når voksende dele af befolkningen ønsker at udtrække så meget som muligt og bidrage så lidt som muligt. For når det bliver 'smart' eller rationelt ikke at udvise solidaritet, og 'når kun de naive og dumme står tilbage, er systemet sprængt' (Andersen 1984).

Det skal ses i lyset af at velfærdspolitik har ændret sig over de sidste 50 år. Hvor politikere førhen kunne tage ære for stadige udvidelser og forbedringer af forskellige ordninger, skal de i dag tage skyld for forandringer, der måske forbedrer situationen for nogle, men forringer den for andre. Det er svært for politikere, der ønsker genvalg. Etablerede ordninger har ofte en række stærke interessegrupper knyttet til sig i form af modtagere, interesseorganisationer, og leverandører af ydelserne. Disse grupper råber højt, når de mister fordele, mens (fremtidige) modtagergrupper sjældent er deres interesser bevidst eller organiseret i samme omfang (se også Pierson 1996).

Dagens politikere står i en svær kattedpine. Politikerne kan vælge at kamufflere eventuelle omprioriteringer og omstruktureringer gennem decentralisering og tekniske finesser eller de kan stå frem og argumentere for deres – ofte upopulære – valg.

De nordiske politikere står dog bedre stillet end deres udenlandske kolleger på grund af nogle særtræk ved den nordiske model. For det første har de nordiske lande uafhængig af finansieringskilde (socialbidrag eller skatter) tradition for omfattende statslig intervention i modsætning til lande med en stærk forsikringstradition, det være sig private forsikringer eller socialforsikring. I de ikke-nordiske lande bliver indbetalte bidrag opfattet som velerhvervede rettigheder med karakter af privat ejendomsret, som politikere ikke skal røre. Derudover er en større andel af velfærden offentligt finansieret i Norden end i lande med en angelsaksisk model. Derved har det offentlige, det vil sige politikere, både større ansvar og påvirkningsmuligheder på velfærdens tilvejebringelse og finansiering i en nordisk velfærdsmodel.

Traditionen for statslig intervention og den relativt store offentlig finansiering gør således velfærdsmodellen i Norden fleksibel i forhold til de øvrige landes. Det har vist sig i 1990'erne, hvor nordiske politikere i højere grad end deres kolleger formåede at reformere deres velfærdssystemer (Kuhnle 2000; Kautto et al 2001). De omfattende svenske og finske nedskæringer i starten af 1990'erne viste en solidaritet i nedgangstider, mens danske erfaringer fra 1990'erne – og nylige finske – er at opgangstider muliggør kvalitative ændringer af eksisterende ordninger eksemplificeret ved større vægt på aktivering og dets samspil med arbejdsløshedsdagpenge (Hvinden et al 2001, Clasen et al 2001). Spørgsmålet forbliver dog om de nordiske, og andre europæiske politikere, vil lægge sig ud mod talstærke (vælger)grupper for at imødegå de ovenfor beskrevne udfordringer fra aldrende befolkninger, tidlig tilbagetrækning, og nye som gamle sociale problemer.

Afsluttende bemærkninger

Det står nu klart at de største udfordringer til den nordiske velfærdsmodel angår forandringer af arbejdsmarkedet og befolkningens aldersmæssige sammensætning samt gamle og nye sociale problemer, mens de øvrige udfor-

dringer er betydeligt mindre. Befolkningens aldring grundet lavere fertilitet, individual aldring gennem længere levetid og den ændrede arbejdsmarkedsdeltagelse blandt aldersgrupper betyder tilsammen at andelen af beskæftigede falder efter 2005-2010. Økonomisk set er svaret lige for. Det er at så mange som muligt, der kan, er i arbejde. Og kun en vending af tendensen mod tidlig tilbagetrækning kan i større omfang forhindre eller reducere fald i beskæftigelsen. Udenfor Norden har man desuden mulighed for at hæve kvinders beskæftigelse, hvilket kaldes for 'nordiske løsninger' i form af fx omfattende, subsidieret børnepasning. I det perspektiv er den nordiske velfærdsmodel ikke en tung møllesten på økonomien, men en bæredygtig og – langt hen ad vejen endda – populær idé i en tid med behov for flere forsørgere, så især kvinder ikke skal blive unødigt længe væk fra arbejdsmarkedet for at drage omsorg for små, syge og gamle familiemedlemmer.

Men forandringerne i arbejdsmarked, familier og befolkningssammensætning handler ikke blot om økonomisk bæredygtighed, men også om at sikre den sociale bæredygtighed. Især stiller det nye, komplekse og forskelligartede krav til det sociale arbejde. Specialisering og (videre-)uddannelse af socialarbejdere bliver (også) i fremtiden afgørende for at fx etniske minoriteter bliver integreret i de nordiske samfund og arbejdsmarkeder, for at alle familier og børn får de bedst mulige betingelser for at udfolde deres menneskelige potentialer uafhængigt af familiestatus eller -ressourcer, og for at ældreomsorgen bliver af en god kvalitet. Det sociale arbejde indtager en nøglerolle i at sikre effektiviteten og den sociale samhørighed i morgendagens samfund. Samtidigt spiller det sociale arbejde også en hovedrolle i at sikre den fortsatte opbakning bag den nordiske velfærdsmodel. Kun hvis alle, inklusive middelklassen, stiller sig tilfreds med kvaliteten af fx ældreomsorgen kan vi bevare en nordisk model med en stor rolle for det offentlige. Hvis middelklassen ikke er tilfreds vil vi omvendt se opkomsten af private løsninger på markedet, og da risikerer vi en polarisering i de privilegerede med egne løsninger og de ikke-privilegerede med sekundærkvalitets offentlige ydelser. På samme vis er godt socialt arbejde overfor etniske minoriteter afgørende for velfærdsstatens fortsatte legitimitet, så vi undgår en opdeling i 'os' og 'dem'.

Det store spørgsmål er om politikere er

Det sociale arbejde indtager en nøglerolle i at sikre effektiviteten og den sociale samhørighed i morgendagens samfund

parate til at opprioritere det sociale arbejde og serviceforanstaltninger for børn, unge, ledige, etniske minoriteter, og ældre. Som nævnt står politikerne overfor store pressionsgrupper med veletablerede rettigheder til fx tidlig tilbagetrækning og alderspensioner. Men måske vil politikerne blive tvunget til det. Når der bliver færre erhvervsaktive og større behov for omsorg og socialt arbejde er (videre-)uddannelse og bedre karrieremuligheder faktorer, der ikke blot kan forbedre det sociale arbejde, men også tiltrække og fastholde den nødvendige arbejdskraft. Desuden har den generelle samfundsudvikling betydet en udhuling af politikernes værktøjskasser. Fx kan politikere ikke længere devaluere og føre ekspansiv finanspolitik uden at tage højde for internationale kapitalmarkeders reaktion. Social- og arbejdsmarkedspolitik bliver derfor et af de vigtigste områder, hvor national politik kan gøre en forskel.

Fremtidens socialpolitik bør handle om investeringer i menneskelige ressourcer, der hjælper modtagere til at blive (re-)integreret på arbejdsmarkedet og i samfundet. Når socialpolitik primært består af overførsler til inaktive er den fejlslagen for både velfærdssamfundet og individerne, den søger at hjælpe. Indsatsen skal omprioriteres fra ældre til yngre generationer og fra overførsler til service. I forhold til de øvrige velfærdsmodeller står den nordiske da godt. Den er relativt inkluderende og giver de fleste borgere mulighed for at udnytte deres kapaciteter. Derfor er det måske ikke så overraskende, at brumbassen flyver. Og det kan den blive ved med, om vi tør og ønsker det.

Litteratur

- Adema, Willem (1999). *Net Social Expenditures*, Paris, OECD.
- Andersen, Bent Rold (1984) *Kan vi bevare velfærdsstaten?*, København, Fremad.
- Atkinson, Anthony & Gunnar V. Mogensen (eds.) (1993) *The Welfare State and Work Incentives*, London, Clarendon.
- Clasen, Jochen, Jon Kvist, & Wim van Oorshot (2001) On the condition of work, i: Kautto et al (eds.) *op.cit.*
- Esping-Andersen, Gøsta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Princeton, Princeton University Press.
- EUROSTAT (1999) *Demographic Statistics*, Luxembourg, European Communities.
- Fritzell, Johan (1999) Changes in the Social Patterning of Living Conditions, i: Kautto et al (eds.) *op.cit.*
- Goul Andersen, Jørgen, Per Arnt Pettersen, Stefan Svalfors & Hannu Uusitalo (1999) The Legitimacy of the Nordic Welfare States, i: Kautto et al (eds.) *op.cit.*
- Halvorsen, Knut (1999) *Socialpolitikken i komparativt og globalt perspektiv*, Oslo: Tano Ashehoug.
- Hatland, Aksel (2001) Changing Family Patterns – A Challenge to Social Security, i: Kautto et al (eds.) *op.cit.*
- Hvinden, Bjørn, Matti Heikkilä & Illkka Kankare (2001) Towards Activation?, i: Kautto et al (eds.) *op.cit.*
- Jæger, Mads & Jon Kvist (2000) Skiftende forestillinger om velfærdsstatens krise, *Nordisk Sosialt Arbeid*, No. 4, 218-27.
- Kangas, Olli (1994) The Merging of Welfare State Models?, *Journal of European Social Policy*, Vol. 4, No. 2, 79-94.
- Kautto, Mikko, Matti Heikkilä, Bjørn Hvinden, Staffan Marklund & Niels Ploug (eds.) (1999) *Nordic Social Policy*, London, Routledge.
- Kautto, Mikko et al (eds.) (2001) *Nordic Welfare States in the European Context*, London, Routledge.
- Kohlberg, Jon Eivind (ed.) (1991) *The Welfare State as Employer*, New York, M.E. Sharpe.
- Kuhnle, Stein (ed.) (2000) *Survival of the European Welfare State*, London, Routledge.
- Kvist, Jon (1995) EU og socialpolitik, *Social Forskning*, Temanummer: Velfærdssamfundets fremtid, 23-33.
- Kvist, Jon & Adrian Sinfield (1996) *Comparing Tax Routes to Welfare in Denmark and the United Kingdom*, København, Socialforskningsinstituttet.
- Kvist, Jon (1999) Welfare Reform in the Nordic Countries in the 1990s: Using Fuzzy-Set Theory to Assess Conformity to Ideal Types, *Journal of European Social Policy*, Vol. 9, No. 3, 231-52.
- Kvist, Jon (2000) Idealtyper og fuzzy mængdelære – nordisk familiepolitik i 1990erne som eksempel, *Dansk Sociologi*, Vol. 11, No. 3, 71-94.
- OECD (2000) *Employment Outlook*, Paris, OECD.
- Pedersen, Axel West (1999) *The Taming of Inequality in Retirement*, Oslo, Fafo.
- Petersen, Jørn Henrik (1996) *Vandringer i velfærdsstaten*, Odense, Odense Universitetsforlag.
- Pierson, Paul (1996) The New Politics of the Welfare

- State, *World Politics*, Vol. 48, No. 2, 143-79.
- Rostgaard, Tine og Torben Fridberg (1998) *Caring for Children and Older People*, København, Socialforskningsinstituttet.
- Stjerno, Steinar (1995) *Mellom kirke og kapital*, Oslo, Universitetsforlaget.
- Søndergaard, Jørgen (1999) The Welfare State and Economic Incentives, i: T.M. Andersen et al (eds.) *Macroeconomic Perspectives on the Danish Economy*, London, Macmillan.
- Sørensen, Annemette (2001) Gender inequalities in earnings at work and at home, i: Kautto et al (eds.) *op.cit.*
- Sørensen, Peter Birch (2000) The case for international tax co-ordination reconsidered, *Economic Forum*, Vol. 31, October, 430-72.
- UN (1999) *World Population Prospects*, New York, United Nations.

Summaries

Is the Nordic model viable?

This article sheds light on the economic and social viability of the Nordic welfare model in the light of today's challenges. The article compares the Nordic welfare model with the Anglo-Saxon and Continental European models. Altogether, expenditure on welfare is the same in the three models. The most significant difference is that the entire population in the Nordic countries can partake of transfers and service, whereas in the other two models it is mostly special groups who receive transfers.

The challenges to the Nordic welfare model are illuminated on the basis of the most frequently debated viewpoints: globalization, Europeanization, changed labour market structures, new family types, population changes, social problems, and the popularity of the welfare state. The article concludes that the greatest challenges concern changes in the labour market, the age composition of the population, and old and new social problems.

Tomorrow's social policy should therefore be a matter of investing in human resources which will help the recipients of welfare to become integrated in the labour market and in society. The conclusion is that the Nordic model compares well to the other welfare models.

Er norræna líkanið sjálfbært?

Í þessari grein er varpað ljósi á hversu sjálfbært norræna velferðarlíkanið er í fjárhagslegu og félagslegu tilliti út frá þeim vanda sem við er að lást í dag. Í greininni er norræna velferðarlíkanið borið saman við það engilsaxneska og kerfi sem er ráðandi á meginlandi Evrópu. Útgjöld til velferðarmála eru svipuð innan þessara þriggja líkana. Helsti mismunurinn felst í því að að allir íbúar á Norðurlöndum fá hlutdeild í aðstoð og þjónustu meðan í hinum tveimur líkönönum eru það sérstakir hópar sem njóta þessa.

Varpað er ljósi á þann vanda sem stöðjar að norræna velferðarlíkaninu með því að skoða þá þætti sem mest eru ræddir í þessu samhengi: Hnattvæðing,

Evrópuvæðing, breytt fyrirkomulag á vinnumarkaði, nýjar fjölskyldugerðir, breytingar á fjölskjöldra ásamt vinsældum velferðarríkisins. Niðurstöður greinarhöfundar eru að mestu kröfurnar eru hvað varðar breytingarnar á vinnumarkaðinum, aldursdreifingu íbúanna ásamt gömlum og nýjum félagslegum vandamálum.

Félagsmálastefna framtíðar ætti þar af leiðandi að fjalla um fjárfestingar í mannauði, þar sem notendur eru aðstoðaðir við aðlögun á vinnumarkaði og í samfélaginu yfirleitt. Borið saman við önnur velferðarlíkön er niðurstaðan að það norræna standi sig vel.

Onko pohjoismainen malli elinkelpoinen?

Tämä artikkeli valaisee pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin taloudellista ja sosiaalista elinkelpoisuutta tämän päivän haasteiden edessä. Artikkelin vertailee pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia anglosaksiseen- ja mannereurooppalaiseen malleihin. Kaiken kaikkiaan hyvinvoinnin kustannukset kaikissa kolmessa mallissa ovat samat. Merkittävin ero on siinä, että kaikki asukkaat Pohjoismaissa ovat oikeutettuja tulonsiirtoihin ja hyvinvointipalveluihin, kun sitä vastoin muissa malleissa tulonsiirrot kohdistuvat enimmäkseen erikoisryhmiin.

Pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin kohdistuvat haasteet on selitetty useimmiten toistuvilla näkökulmilla: globalisaatiolla, eurooppalaistumisella, muuttuvilla työmarkkinoiden rakenteilla, uusilla perhetyypeillä, väestön muutoksilla, sosiaalisilla ongelmilla ja hyvinvointivaltion yleisellä hyväksyttävyydellä. Artikkelissa esitetään johtopäätöksenä, että suurimmat haasteet koskevat työmarkkinoiden muutoksia, väestön ikärakennetta, sekä uusia ja vanhoja sosiaalisia ongelmia. Sen vuoksi tulevaisuudessa sosiaalipolitiikan tulisi olla sijoittamista inhimillisiin resursseihin, mikä auttaa hyvinvointipalveluita käyttäviä integroitumaan työmarkkinoihin ja yhteiskuntaan. Johtopäätöksenä voidaan todeta pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin kestävä hyvin vertailun muihin hyvinvointivaltiomalleihin.